

УДК 636.15.082(477)
© 2013

Д.А. Волков,
доктор сільсько-
господарських наук
С.В. Лютих,
кандидат сільсько-
господарських наук
Інститут
тваринництва НААН

СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НОВООЛЕКСАНДРІВСЬКОЇ ВАГОВОЗНОЇ ПОРОДИ КОНЕЙ

За 15-річний період селекційної роботи в породі відбулися істотні зміни за чисельністю і основними селекційними ознаками: походженням, типом будови тіла, промірами, роботоздатністю, плодючістю, якістю потомства. Установлено, що для збереження та нормального розвитку галузі вагвозного конярства потрібно збільшити чисельність племінного ядра, продовжити роботу з удосконалення селекційних ознак, скорегувати технологію розведення та утримання коней для кожного господарства, популяризувати продуктивний напрям використання вагвозів (отримання кобилячого молока та виробництво кумису).

Ключові слова: *відтворення, екстер'єр, новоолександрівська порода, роботоздатність, селекційні ознаки.*

Мета роботи — проведення аналізу стану новоолександрівської вагвозної породи коней в Україні, визначення способів її збереження, розвитку та найефективнішого використання в сучасних умовах.

Матеріали і методи досліджень. Для виконання досліджень використано матеріали первинного зоотехнічного обліку всіх суб'єктів племінної справи, які ведуть роботу з кіньми новоолександрівської породи. У провідних господарствах зроблено зоотехнічну оцінку плідників, маток і молодняку за основними селекційними ознаками (походженням, типовістю, промірами, екстер'єром, роботоздатністю, молочною продуктивністю, якістю потомства). Результати оброблено та проаналізовано. Молочну продуктивність визначено за методикою Російського інституту конярства, плодючість — за традиційними методиками.

Результати досліджень. Новоолександрівська вагвозна порода є однією з найцінніших в Україні та посідає 4-те місце за чисельністю племінного ядра (після української верхової, рисистих, чистокровної верхової). Це коні з відмінною пристосованістю до різних господарських і кліматичних умов. Їхні характерні особливості — оптимальний тип будови тіла, невибагливість і довговічність використання, високі показники плодючості (75–85%).

На 1.01.2013 р. генофонд новоолександрівської вагвозної породи в Україні складався з

457 гол. племінних коней, зокрема 19 — жеребців-плідників, 175 — маток та 263 гол. молодняку різного віку. Все поголів'я відтворювального складу та молодняку зосереджене у 9 суб'єктах племінної справи в конярстві (табл. 1).

Провідними господарствами з розведення вагвозів є СТОВ «Ланн», Дібрівський та Новоолександрівський кінні заводи, які утримують найбільш чисельне та якісне поголів'я вагвозних коней. Збільшив кількість вагвозів відтворювального складу племрепродуктор СТОВ «Вікторія», а решта господарств утримують одного плідника та 8–18 гол. маток.

Незважаючи на значне скорочення чисельності всіх статевих груп за останні роки, якість коней племінного ядра, зокрема плідників і маток, не погіршала. Про це свідчать дані комплексної оцінки, проведеної в господарствах у 2-й половині 2012 р. За її результатами встановлено походження всіх жеребців-плідників та маток. Аналіз їх родоводів свідчить, що вони мають типове для новоолександрівської породи походження, — це нащадки кращих представників породи, найчастіше продовжувачі прогресуючих ліній.

На жаль, кількість ліній у породі скоротилася з 7 у 2000 р. до 3 у 2012 р. Провідними залишаються лінії 1390 Тантала (7 жеребців-плідників і 57 маток), 935 Кокетливого (5 і 40) та 909 Градуса (3 та 29). Решта поголів'я належить до лінії 0290 Борця (1 плідник, 1 матка),

1. Кількість коней новоолександрівської ваговозної породи в господарствах України на 1.01.2013 р.

Господарство	Жеребці-плідники	Матки	Статеві-вікова група коней						Усього
			2010 р. та старше		2011 р.н.		2012 р.н.		
			2*		1		2		
			1*	2*	1	2	1	2	
СТОВ «Ланн», Донецька обл.	4	44	12	39	21	16	14	18	168
ДП «Дібрівський к.з.», Полтавська обл.	3	30	2	4	1	8	7	8	63
ДП «Новоолександрівський к.з.», Луганська обл.	3	18	—	6	4	3	11	6	51
СТОВ «Вікторія», Сумська обл.	4	22	—	2	3	2	5	5	43
ФГ «Голд Сад», Одеська обл.	1	11	3	—	—	2	3	3	23
ВАТ «Русь», Черкаська обл.	1	18	5	4	3	4	7	10	52
СТОВ «Агро-Дібрівка», Київська обл.	1	8	—	—	—	4	2	—	15
ПРТ «Райз-Максимко», Тернопільська обл.	1	9	—	—	2	1	2	4	21
ТОВ Аф «Ім. Суворова», Івано-Франківська обл.	1	15	—	5	—	—	—	—	21
Усього	19	175	22	62	34	40	51	54	457
Примітка. Р. н. — рік народження; 1* — жеребці; 2* — кобили.									

Подьонщика (3 матки), Газона та Ларчика (по 1) та споріднених груп 1299 Букваря (1 плідник, 4 матки), 1134 Благородного та 1244 Прибоя (по 8 маток) і 0145 Колодника (1 матка).

Середні показники промірів жеребців-плідників у конезаводах і репродукторах становили, см: 155,8 — 167,4 — 207,6 — 22,8, а маток: 152,2 — 164,1 — 192,6 — 21,9, що є відмінним показником не тільки щодо інструкції з бонітування, а й показників, визначених за планом 2001–2010 рр. Тобто за типом будови тіла, костистістю та калібром новоолександрівські ваговози відтворювального складу повністю відповідають сучасним вимогам виробництва. Екстер'єр жеребців і кобил у цілому досить правильний. Характерними ознаками є: пропорційна голова, шия нормальної довжини, середні спина та попереку, міцний правильного нахилу роздвоєний круп, добре розвинуті м'язи, нормальна постава кінцівок, загальна гармонійність і породність. За останні 10 років селекційної роботи було практично усунуто такі недоліки: груба голова, загальне скорочення тулуба, м'які бабки, косолапість, крихкий копитний ріг. Проте ще трапляються: м'яка спина, спущений та короткий круп, сирість суглобів.

Оцінку конституції здійснювали за інструкцією з бонітування племінних коней ваговозних порід. За її результатами встановлено, що майже всі жеребці-плідники, кобили відтворювального складу та ремонтний молодняк мають переважно міцну конституцію (за винятком 1-го плідника та 18-ти маток різних господарств, у яких виявлено ознаки сирієї конституції та вади суглобів).

Кращими жеребцями-плідниками за результатами оцінки фенотипу та якості отриманих нащадків визначені: 51 Карат, руд., 2002 р. (37 Тамбур — Калорія); 53 Красавчик, гн., 2002 р. (5 Вальс — 57 Капсула); 54 Набор руд., 1997 р. (2 Бабіт — 146 Нега); Рафінад, чал., 2007 р. (02 Фрезер — Репка); Карат II, руд., 2008 р. (Ринок — 330 Космега). Від них щороку отримують 8–15 лошат досить високої якості, які після досягнення ними 2-річного віку практично всі потрапляють до ремонтного складу.

За багаторічний період розведення в Україні порода була однією з найрозповсюдженіших, але за останні 10 років відбулися фактично незворотні зміни в чисельності і, як наслідок цього — в генеалогічній структурі (табл. 2).

Дані табл. 2 свідчать, що загальна чисельність коней відтворювального складу та молодняку скоротилася майже вдвічі, кількість основ-

2. Динаміка чисельності коней новоолександрівської ваговозної породи за 2000–2012 рр.

Рік	Статеві-вікова група коней			Усього
	Жеребці-плідники	Матки	Ремонтний молодняк	
2000	77	319	174	570
2005	36	274	210	520
2012	19	175	158	352

них маток — удвічі, а жеребців-плідників, яких використовують безпосередньо в племінних господарствах, — у 4 рази. Основна причина цього — реорганізація великих тваринницьких підприємств, де ваговозів використовували для виконання транспортних робіт, та погіршення ситуації на ринку коней у цілому, що за останні 10 років негативно вплинуло і на реалізацію ваговозного молодняку.

Такий важливий показник, як вихід лошат становив 61,6–84,2%, а в середньому у породі — 68,6% (табл. 3).

Показники плодючості низькі у всіх господарствах, за винятком Новоолександрівського кінного заводу (84,2%). Проте вони кращі, ніж у 1996–2005 рр., коли рівень виходу лошат на 100 маток становив 58–70%, а в деяких відділеннях кінних заводів — 33–45%.

Вважаємо, що невисокий рівень плодючості зумовлений також недоліками в організації та технологічно неправильному проведенні парувальної кампанії. Аналіз первинної документації (відомість обліку жеребіння та парування) свідчить про нераціональне використання плідників, які отримують високу оцінку за фенотипом та якістю лошат: навантаження на них становить у середньому 6–11 кобил за парувальну кампанію, тоді як у деяких господарствах (СТОВ «Ланн», ВАТ «Русь») — по 18–25 кобил,

що дає змогу за 2–3 роки зробити попередню оцінку якості отриманих від них лошат.

Роботоздатність жеребців і маток оцінюють за результатами їх використання на господарських роботах. На жаль, ніяких випробувань, навіть за спрощеною методикою, в господарствах не проводять, що є істотним недоліком селекційно-племінної роботи.

Під час оцінки раціонів годівлі впродовж року та визначення кондицій племінних маток були виявлені недоліки, а в деяких випадках явні порушення технології годівлі. Вважаємо, що досягти високих показників галузі можна насамперед завдяки нормованому кормозабезпеченню та повноцінності раціонів. З огляду на це потрібно корегувати традиційну систему вирощування, заготівлі та використання кормів для забезпечення повноцінної та рівномірної годівлі коней усіх статеві-вікових груп упродовж усього року.

Одним з найважливіших господарських напрямів використання новоолександрівських ваговозів є отримання кобилячого молока та переробка його на кумис (СТОВ «Ланн», Дібрівський кінний завод та СТОВ «Агро-Дібрівка»). Продуктивність дійних кобил становить 1700–3200 кг молока за 5–6 міс. лактації.

Минуло 15 років з часу затвердження (1998 р.) новоолександрівської ваговозної породи коней.

3. Плодючість маток новоолександрівської ваговозної породи за господарствами

Господарство	Кількість		Жеребних		Аборти та мертворождені		Отримано лошат	
	голів	плодових років	п	%	п	%	п	%
СТОВ «Ланн»	54	261	190	72,8	11	4,2	179	68,6
Новоолександрівський к. з.	18	57	53	93,0	5	8,8	48	84,2
Дібрівський к. з.	25	172	135	78,4	14	8,1	121	70,3
НФПАТ «Райз-Максимко»	10	78	60	76,9	5	6,4	55	70,5
СТОВ «Вікторія»	17	125	86	68,8	8	6,4	77	61,6
ФГ «Голд Сад»	11	96	71	74,0	10	10,4	61	63,5
Усього	135	789	595	75,4	53	6,7	541	68,6

За цей період роботи було видано 2 томи Державної книги племінних коней цієї породи, зареєстровані всі жеребці-плідники, матки та отриманий від них племінний молодняк [1, 2]. На

жаль, завдання, визначені в плані селекційно-племінної роботи з новоолександрівськими ваговозами (розроблені у 2001 р.) на період до 2010 р., виконано лише частково [3, 4].

Висновки

У племінних господарствах України зосереджене цінне поголів'я новоолександрівської ваговозної породи. Селекційна робота з цієї породою має бути продовжена. Для збереження та розвитку новоолександрівських ваговозів і подальшого прогресу галузі потрібно:

збільшити чисельність коней племінного ядра та розширити можливості селекційної роботи з провідними лініями 1390 Тантала і 935 Кокетливого, за 2013–2014 рр. примножити кількість маток у породі до 200 гол. завдяки введенню до відтворювального складу Новоолександрівського кінного заводу 12 кобил, Дібрівського — 10, ТОВ «Агро-Дібрівка» — 10 за рахунок саморемонту;

продовжити роботу з удосконалення основних селекційних ознак, з якими традиційно ведуть роботу: бажаного типу будови ті-

ла, правильного екстер'єру, міцної конституції, плідності, роботоздатності (обов'язкове використання жеребців-плідників на господарських роботах), що забезпечить підвищення якості племінного молодняку та вимог до добору до відтворювального складу;

скорегувати технологію утримання, вирощування та використання ваговозів у кінних заводах та репродукторах з урахуванням господарсько-економічних і географічних особливостей кожного підприємства;

організувати кампанію популяризації продуктивного напрямку використання ваговозів: отримання кобилячого молока, виробництво кумису та його реалізацію в торговій мережі безпосередньо виробником. Здійснювати селекцію з урахуванням насамперед продуктивної ознаки — молочності.

Бібліографія

1. Волков Д.А. Стан і шляхи удосконалення новоолександрівської ваговозної породи коней/ Д.А. Волков, О.О. Новіков, С.В. Лютих//Державна книга племінних коней новоолександрівської ваговозної породи. — К.: ППНВ, 2003. — Т. I. — С. 6–62.
2. Волков Д.А. Сучасний стан та напрямки подальшої роботи по вдосконаленню та розвитку новоолександрівських ваговозів/Д.А. Волков, І.В. Ткачова, О.О. Корнієнко//Наук.-техн. бюл./УААН, Ін-т тваринництва. — Х., 2009. — № 101 «Конярство»: «Генетичні ресурси конярства, проблеми їх збере-

ження та ефективного використання»: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Солочин «Квітка Полонини», 12–14 вересня 2009 р.). — С. 93–103.

3. Програма селекційно-племінної роботи з новоолександрівською породою коней на період до 2010 року/Д.А. Волков, О.О. Новіков, С.В. Лютих. — Інститут тваринництва УААН. — Х., 2001. — 80 с.

4. Ткачева І.В. Состояние заводских пород лошадей в условиях реформирования экономики Украины/И.В. Ткачева//Научно-технический прогресс в коневодстве/РАСН ВНИИК: сб. науч. трудов № 52. — Рязань, 2010. — С. 40–43.

Надійшла 23.07.2013.